

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри
методики музичного виховання та диригування Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника Карась Ганни Василівни
на дисертаційну роботу **Стрілецької Ольги Ігорівни**
«Концепт індивідуального композиторського стилю та його проєкція на
творчість інших митців (на прикладі фортепіанної творчості Кароля
Шимановського)», подану на здобуття ступеня доктора філософі за
спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження. Питання стильового аналізу творчості композиторів належать до складних аспектів музикознавчих досліджень, і хоч вони потрапляють у поле зору науковців, однак, ще належним чином не висвітлені в українській науці. Тому, актуальність дослідження О. Стрілецької, що полягає в науковій рефлексії концепту індивідуального композиторського стилю та його проєкції на творчість інших митців (на прикладі фортепіанної творчості Кароля Шимановського), є беззаперечною і викликає повагу до сміливості авторки щодо її висвітлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження відповідає комплексній науковій темі № 4 «Західноєвропейська музика ХХ–ХХІ ст.: художньо-стильові тенденції, теоретичні засади» перспективного тематичного плану науково-дослідницької діяльності Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка на 2020–2025 рр. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої Ради ЛНМА імені М. В. Лисенка. Протокол засідання № 10 від 26 березня 2019 р.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується широкою джерельною базою, об'ємним компендіумом аналітичних студій, актуальною науковою літературою та сучасними теоретико-методологічними підходами.

Об'єктивність дослідження обумовлена як оперуванням великою кількістю фактологічного матеріалу так його аналізом (музичні твори композиторів). Репрезентативним є *додаток А*, в якому подано нотні приклади творів, які аналізуються в дисертації. Не менш вагомою є теоретико-методологічна база дослідження з царини філософії, соціології, естетики, музикознавства, культурології, яка присвячена основоположній філософсько-естетичній категорії «концепту», стилю, стильового аналізу, питанням дослідження історико-стильових процесів світової культури ХХ ст.

Використання різноманітних методів і підходів, зокрема філософсько-психологічного, системного, типологічного, компаративного, теоретико-аналітичного обумовило усебічне охоплення проблемних зон, заявлених у дисертаційній роботі, та дозволило вибудувати вірну дослідницьку стратегію. Таким чином констатуємо, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими.

Наукова новизна результатів дослідження та їх наукова обґрунтованість. Усі положення наукової новизни забезпечуються вагомістю джерельної бази, теоретико-методологічним підґрунтям та сучасними науковими підходами. У дисертації О. Стрілецької вперше обґрунтовується категорія «концепту індивідуального композиторського стилю» в руслі художнього світогляду автора; розглядаються специфічні особливості «концепту індивідуального композиторського стилю» як сполучної ланки у передачі традиції і водночас – як стимул до подальших інноваційних пошуків; на основі аналізу життєтворчості Кароля Шимановського аргументується концепт його індивідуального стилю як сукупності «базових смислів»; окреслюються шляхи і способи трансформації концепту індивідуального композиторського стилю Кароля Шимановського у творчості польських і українських композиторів.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення дослідження полягає у можливості використання її матеріалів у подальших наукових дослідженнях, пов'язаних з розробкою проблематики міжнаціональних взаємовпливів у системі фортепіанної виразовості, у поглибленні вивчення українсько-польських музичних контактів, передусім в

хронотопі ХХ ст. Практичне значення дисертації полягає в тому, що одержані результати можуть бути застосовані в працях мистецтвознавчого, культурологічного, естетичного спрямування, в подальшому вивченні польської та української фортепіанної музики. Матеріали дисертації можуть бути використані у викладанні історії польської та української музики ХХ століття, фортепіанного мистецтва.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація має таку структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації – 313 сторінок, з них основного тексту – 220 сторінок. Список використаних джерел включає 192 найменування, з них 48 – іноземними мовами.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та вказано на його зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, окреслено теоретичну та методологічну основи дисертації, сформульовано наукову новизну та зазначено практичне значення проведеного дослідження, вказано на особистий внесок здобувачки, подано відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ *«Категорія концепту композиторського стилю і його вияв у фортепіанній творчості Кароля Шимановського»* презентує теоретично-методологічну базу дослідження. У підрозділі 1.1 *«Концепт індивідуального композиторського стилю в сучасному гуманітарному та музикознавчому дискурсі»* авторка обґрунтовує використання базової дефініції – **«індивідуальний композиторський стиль»**, зазначаючи, що **«концепт індивідуального композиторського стилю розглядаємо як базові смисли, впізнавані й ідентифіковані з творчістю даного митця, втілені в його неповторній системі музично-виразових засобів** (с. 46). Підрозділ 1.2 *«Формування та структура концепту індивідуального стилю Кароля Шимановського»* ґрунтується на теоретичній моделі, окресленій в попередньому підрозділі. Дослідниця зосереджує увагу передусім на з'ясуванні генетичних та особистісних передумов становлення світогляду композитора, на соціокультурному середовищі формування його базових смислів, котрі з них

зберігались протягом усього творчого шляху, а які коригувались, зазнавали доповнень, а навіть змінювались протягом тієї надто інтенсивної у плані мистецького радикалізму першої третини ХХ ст., на яку припадає життєдіяльність видатного польського митця. Авторка визначає «базові смисли» художнього світогляду Кароля Шимановського: перший – постромантичний, який пов'язаний з реінтерпретацією і трансформацією засад стилю Ф. Шопена; другий – переосмислення історичних і міфологічних постатей і сюжетів у суб'єктивно-рефлексивному імпресіоністичному та експресіоністичному ключах; третій – природно пов'язаний з неофольклоризмом і його відкриттям «гуральського» архетипу національної музичної традиції, четвертий – сакральність в широкому сенсі цього слова.

Розглянувши основні базові смисли концепту індивідуального композиторського стилю Шимановського, О. Стрілецька звертається до деяких елементів в його неповторній системі музично-виразових засобів, за допомогою яких композитор втілює названі смисли, зокрема, орнаментальності.

Другий розділ дисертації – *«Проекція творчих засад К. Шимановського на фортепіанне мистецтво Польщі наступних генерацій»* – присвячений різним аспектам впливу видатного польського композитора на розвиток цього виду музичного мистецтва у його рідній країні. У підрозділі 2.1 *«Малий фортепіанний цикл в доробку польських композиторів 1920–1950-х років (стильовий аспект)»* виокремлено основні твори та охарактеризовано індивідуальний композиторський стиль таких митців, як Гражина Бацевич, Роман Мацеєвський, Пьотр Перковський, Артур Малявський. Важливо, що авторка, використовуючи тут компаративний метод дослідження, здійснює проекцію «базових смислів» індивідуального композиторського концепту Кароля Шимановського на фортепіанну творчість польських композиторів; Підрозділ 2.2 *«Трансформація жанрових версій індивідуального концепту стилю Шимановського (на прикладі мазурки та середніх концертних форм)»* зосереджує увагу на жанрі мазурки, який у творчості композитора набув «...переконливих неофольклорних ознак, опираючись на зібрані взірці танців Підгалля і Татр» (с. 93). Дослідниця слушно зауважує, що «... він

продемонстрував парадоксальний синтез салонного танцю, який набув значення загальнонаціонального символу, з фольклорним колоритом гірських регіонів, який має окреслені етнохарактерні ознаки. Водночас він розширив і збагатив їх ладо-гармонічну сферу, розширив та осучаснив композиторські технічні засоби, зберігаючи народно-танцювальну основу і відтворюючи етно-інструментальні звуконаслідування» (с. 94). О. Стрілецька прослідковує вплив мазурок Кароля Шимановського на доробок польських композиторів Тадеуша Кассерна, Болеслава Войтовіча, Альфреда Градштейна, Єжи Фітельберга, Романа Падлєвського, Яна Екієра, Мар'яна Сави, Олександра Тансмана, Романа Мацеєвського та здійснює музикознавчий аналіз окремих творів.

У підрозділі 2.3 *«Проекція індивідуального концепту К. Шимановського на сонатні цикли польських митців наступних генерацій»* широко і багатогранно виокремлено сонатність в доробку Кароля Шимановського – від сонат і квартетів до концертів та симфонічних творів. Авторка наголошує, що фортепіанний сонатний цикл у творчості композитора пройшов шлях значних трансформацій і набув помітних індивідуальних особливостей (с. 112–113). Беручи до уваги значимість творчих позицій К. Шимановського для польського музичного мистецтва початку ХХ ст. та численність прикладів сонатних циклів у доробку польських митців наступних генерацій, О. Стрілецька вирішує завдання – «спостереження тяглості національно-специфічних ознак у структурі, стилістиці та драматургії обраної жанрової групи» (с. 113). При цьому вона детально аналізує сонати К. Шимановського, їх виконання та вплив на цей жанр у творчості К. Сероцького, Й. Олькусьніка, Р. Твардовського, Б. Войтовіча, Г. Бацевич, Т. Бярда, Ю. Луцюка, Т. З. Кассерна, Б. Мадея, В. Маркевічівни, К. Мошуманьської-Назар, Т. Пацьоркевіча, Б. Шеффера, В. Жулавського, Є. Кашицького та ін. У підсумку авторка висновує: «... викристалізовані в них індивідуальні особливості, зазнавши суттєвого впливу стилю К. Шимановського, набули характер певних визначальних тенденцій національної фортепіанної музики. Зокрема це опора на стилістичний комплекс поміркованого модернізму у виборі виразових засобів з їх подальшою еволюцією до доволі радикальних інноваційних засобів» (с. 133).

Третій розділ дисертації – *«Рецепція концепту стилю К. Шимановського у фортепіанному доробку українських митців та регіональні проєкції його творчості»* є важливим з огляду на польсько-українські музичні зв'язки.

Підрозділ 3.1 *«Роль художніх відкриттів К.Шимановського у формуванні художнього світогляду Б. Лятошинського»* присвячено характеристиці стилістичного зв'язку основоположників модернізму у світовій культурі – К. Шимановського у польській музиці, Б. Лятошинського – в українській. Авторка тут спирається на нове ґрунтовне дослідження Ігоря Савчука *«Борис Лятошинський і польська культура»*.

Детально проаналізувавши фортепіанні прелюдії Б. Лятошинського, О. Стрілецька цілком обґрунтовано наголошує, що композитору належить особлива роль творця етапної модифікації цього жанру, в якому *«...відчуваються перегуки з імпресіонізмом, сецесійністю, символізмом, експресіонізмом»* (с. 154), виокремлює низку кроків Б. Лятошинського у цьому напрямку (с. 154). Авторка роботи в контексті мовного дискурсу К. Шимановський – Б. Лятошинський, що є складовою поширення концепту індивідуального стилю польського майстра в європейській музиці першої половини ХХ ст., вбачає спільність низки стилістичних рис, притаманних для мініатюри та крупних форм, виокремлює їх. Врешті-решт, робить важливий висновок про те, що *«..творчість К. Шимановського, як одного із провідних представників модернізму в музиці, чияю малою батьківщиною є Україна, стала «відкритим текстом» (У. Еко) для Б. Лятошинського, що трансформував у своїй творчості питомі риси польського майстра, творячи на українському ментально-культурному ґрунті новий текстопростір, в якому функціонують і діалогізують різноманітні культурні хронотопи»* (с. 190).

У підрозділі 3.2 *«Переосмислення засад концепту індивідуального стилю Шимановського у творчості А. Рудницького та І. Белзи»* охарактеризовано естетичні погляди музикознавця, композитора і піаніста Антона Рудницького щодо стилю та його фортепіанну творчість. Авторка дисертації відзначає спільні стилістичні риси індивідуальних концептів К. Шимановського та А. Рудницького, які *«...полягають у творенні на основі фольклорних*

першоджерел тонкої, вишуканої, імпресіоністично-сецесійної музичної тканини» (с. 196). О. Стрілецька не оминає творчості учня Б. Лятошинського – Ігоря Белзи (Дорошука), який теж став реципієнтом композиторського стилю К. Шимановського і переосмислював базові смисли його концепту.

Підрозділ 3.3. «Вплив творчості композитора на різні регіональні середовища (на прикладі Львова)» видається актуальним з огляду на важливість аспектів міжнаціональних музично-мистецьких зв'язків у сучасній гуманітарній науці. О. Стрілецька вибудовує тут інфраструктурну піраміду сегментів, посередництвом яких проявлявся вплив К. Шимановського на львівське музичне життя.

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, вони відповідають поставленій меті та завданням, є методологічно обґрунтованими.

Список використаних джерел є репрезентативним і відображає рівень опрацювання наукової літератури з досліджуваної проблематики.

Варто відзначити добру мову дисертації, її стилістику та образність.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертації здобувачкою опубліковано 10 наукових праць, з них 4 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), 1 стаття в науковому періодичному зарубіжному виданні, 5 публікацій – в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій. Наукові праці, які опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань та характеризуються аргументованістю й логічністю викладу.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У ході аналізу змісту дисертаційної роботи О. Стрілецької порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, всі результати дослідження належать авторці особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. Стрілецької, вважаємо за потрібне вказати на дискусійні моменти та висловити окремі зауваження.

1. Оскільки серед наукових методів дослідження заявлено *філософсько-психологічний*, то хотілося б дізнатися короткий психологічний портрет особистості Кароля Шмановського, який сформувався в авторки дисертації на основі аналізу праць і творів композитора.

2. Основу дисертації складає музикознавчий аналіз музичних творів, тож слід було би у списку джерел або в додатку подати нотографію видань чи рукописів, де вони надруковані чи зберігаються.

3. Висновки роботи варто було пронумерувати відповідно до поставлених завдань, що надало би більшої стрункості цій структурній частині дисертації.

4. Оформлення списку використаних джерел та літератури загалом відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», хоч спостерігаються огріхи: не всюди є позначені дати видання (позиції № 3); опис кількості сторінок джерела обмежується однією сторінкою (позиції № 2, 11, 39, 67, 89, 92, 113, 126) або взагалі відсутні (позиції № 70, 78, 124, 127); замість **URL** чомусь вживається **[Електронний ресурс]. Режим доступу**; основне джерело, частина з якого використовується, не подається курсивом (позиція № 19, 21, 26, 31, 40, 41, 63, 64, 77, 88, 132); неправильним є опис автореферату дисертацій та дисертацій (позиція № 71, 127); наша стаття подається як анонімна, без вказання автора (позиція № 40); не згадується наша монографія «Музична культура української діаспори в світовому часопросторі ХХ ст.» (2012), в якій є певні алузії до творчості багатьох згаданих в дисертації особистостей, в т. ч. К. Шимановського, А. Рудницького та ін.

5. В роботі зустрічаються технічно-граматичні помилки: вживання русизмів (даний), використання дефісів замість тире, лишніх пробілів між цифрами і датами, написання назви розділів малими літерами, написання назв підрозділів курсивом, називання підрозділу – розділом (с. 113) або главою (с. 130), часто біля прізвищ немає ініціалів або імені, пропуски тексту в цитатах

мають позначатися не трьома крапками, а таким чином: <...>, вживання означень у цитатах мають виокремлюватися іншим видом лапок (“...”), чого авторка не завжди дотримується. У тексті вживаються покручі: наприклад: участь у чомусь (наприклад, концерті) **беруть**, а не **приймають**; замість «в якості журі» потрібно вживати «як член журі» (с. 117).

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи О. Стрілецької, яка виконана на високому науковому рівні та має вагомое теоретичне і практичне значення.

Висновок. Дисертація Стрілецької Ольги Ігорівни «Концепт індивідуального композиторського стилю та його проекція на творчість інших митців (на прикладі фортепіанної творчості Кароля Шимановського)», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12 січня 2017 р., не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження О. І. Стрілецькій ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри методики музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Ганна КАРАСЬ